

A római rabszolga viszonyában az ő gazdájához nem volt ellenben semmi oly sajátosság, oly különöz, a mi szükségképpen a *ius proprium civium Romanorum* a priori rendelkezését felteszi. A római *ius civile* egyszerűen meghonosította Rómában a *ius gentium* egy intézményét; és vajjon miért? Azért mivel *iure gentium* a rabszolgaság már teljesen kifejlődve létezett akkor, a mikor Róma alapult. Nincs kétség benne, hogy az első telepések a *mons Palatinus*on, a *Roma quadrata* első alapítására egyesült jövevények már hoztak magokkal rabszolgákat, a kiket *iure gentium* birtak. Az első ősrómai polgárnak elébb volt *servusa* mint római *civitas*-a, és e *servussal* szemben elébb volt *dominus*, mint Romával szemben *civis Romanus*.

Régészeti tanulmányaink alapján tehát mi még mindig azon a véleményen vagyunk, hogy a római rabszolgaság éppen úgy mint minden más rabszolgaság a *ius gentium*ből veszi őz eredetét. Ha F. evvel szemben azt mondaná, hogy miután a *ius civile* saját vallomásunk szerint itt magáévá tévén a *ius gentium* egy intézményét, az illető *civitas* körében már nem lehet többé *ius gentium*béli intézménynek tekinteni azt az intézményt, hanem *civile*belinek, lehet neki igaza mint jogásznak. Csak azt ne vitassa, hogy az intézmény első keletkezése egy a *ius civile* által a priori megállított jogállapotban gyökerezik, hanem ha azt nem akarja velünk elhíttetni, hogy a mi nem *ius civile* az általában nem is *ius*.

Finá'y Hen'k.

A körmöczi régi kamara és grófjai

Erisszó Páltól.

Akad. Értekezések VIII. köt. X. szám. 1879. Budapest 1880. M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalában. 8-r. 64 l. Ára 40 kr.

Ismét egy oly kiadvány fekszik előttünk Akademiánk II. osztálya értekezései közt, a melyre véghetetlenül hajos ítéletet mondani. Czime, a körmöczi kamara és grófjai történelmét keresteti velünk, természetesen a füzet csekély terjedelméhez mérten, vagy tömör összeállításban, vagy rövid vázlatos kivonatban. E helyett találunk a füzet utolsó 5 lapján egy névsort, a melyben minden név után egy hivatkozás van a körmöczi városi levéltárban leledző egy vagy több oklevélre, a mely diplomatikai bizonyágot tesz a mellett, hogy a név tulajdonosa az eleibe tett évben csakugyan kamara gróf volt Körmöczbányán, illetőleg bányabíró vagy bányász hivatalnok, a megelőző 59 lapnyi

szöveg egy rendszertelen értekezés, a mely folytonos hivatkozással a körmöczbányai városi levéltárban őrzött, részint már ismert, részint eddig ismeretlen oklevelekre, a melyek szövegeiből jegyzetképpen egy egy darab közölve is van az értekezés szövege alatt, inkább egy adategyveleg, mint egy rendszeres egész.

Am mint adatgyűjtemény is felette becses volna e közlemény, ha szerzője egyebet nem tesz vala, mint hiteles átírásban ismertetni a körmöczbányai városi levéltár azokat az okleveleit, a melyek a kamara és grófjai történelmére vonatkoznak, és nagy részben még eddigelé nem voltak ismertetve. A helyett arra a gondolatra jött, hogy ez adatokat fel is dolgozza, és e vállalata tökélyes hajótörést szenvedett. Ismét egy ijesztő példa, hová visz az a hit, hogy történetbuvár lehet mindenki, a ki egy régi oklevelet, türhetően el tud olvasni, és lemásolni.

K. mindjárt értekezése elején Robert Károly 1342-ki nagy fontosságú pénzügyi rendeletét veszi tárgyalás alá, a mely Liopot vagy Ippolyt kamara gróf útasítását foglalja magában.

Itt mindjárt azon kezdi (4 lap. 2. jegyz.) hogy a Verböczy Hippolyt nevét másolási hibának tulajdonítja, mivel a körmöczbányai eredeti oklevélben Lupoldus név áll. Ugy látszik a történetbuvár még azon a primitív tudáson sincs túl, hogy a középkori latin oklevelek szerzői a keresztnevek leírásában nem igen voltak következetesek. Nekik Calman, Colomanus, Columbanus egy név (mind a három forma Kálmán király pénzén fordul elő, holott az eredeti német név Karlmann), ugy látjuk, hogy Imre király latin neve majd Emericus, majd Heinricus; István eléfordul Cehanus formában, László e formákban Ladislaus, Ladislaus, Ladlaus és Lazla. Azt hisszük hogy a német Leopold név, a mint Liupoldusnak, Leupoldusnak, Lupoldusnak találjuk irva, könnyen válhatott Hypolitus-sá is ily kezek közt. De ez csekélység.

Nagyobb dolog, a mit magával a pénzügyi törvénnyel mivel, a mely a tárgyalt oklevél legfontosabb és legbecsesebb része.

Az eredeti oklevélnek im ezek a szavai:

— — „faciat fabricari integros denarios camerae nostrae argenteos verae combustionis tertiae — — — ex quibus de una marca fini argenti duodecim pensae incidantur: et octo pensae ex eisdem, et non plures, unam marcam ponderis Budensis in statera ponderabunt, et current pro marca fini argenti in montanis“.

Ha nem volna nyomtatásban előttünk el se tudnók hinni, hogy e tiszta, félreérthetetlen rendelkezésből valaki oly badar képtelenséget tudjon kiolvasni, mint K.

Azt olvassa ugyanis (7. lap): „hogy egy márka finom ezüsből csak is tizenkét garas veressék, és nyolcz garas vagy a statutum kifejezése szerint, nyolcz pensa egy budai márka súlyának tökélyesen megfeleljen, és nem több; egy garas pedig hat darab ezüst denárból álljon. (— Et sex ex eisdem — denariis — — pro grosso — currant) Ily módon két körmőczi ezüst márka épen annyit nyomott, mint három budai, és egy ezüst márkából hetvenkét denár veretett.“

Már honnan meríti K. azt a tudományt, hogy pensa = garas nem tudjuk. Hogy a garas hat darab denárból áll, egyszerűen képtelenség. A garas nem áll hat darabból, hanem egy darab garasból, de ér hat denárt, vagy hat denár ér annyit mint egy garas: sex denarii currant pro grosso; de 12 ily garas tett egy finom márkát, 8 garas pedig nyomott egy márkát a mérlegen; még pedig egy budai márkát. Már a Robert Károly leg súlyosabb és legépebb garasai nyomnak legfőlebb 3·373 grammot, 8 garas tenne tehát 26·984 grammot, az az még nem egészen két latot bécsi súly szerint. Hogy lehet ily vadat állítani? Aztán két körmőczi márkát vesz egyenlőnek három budai márkával, tehát a budai márka tenne alig valamivel többet egy latnál! Derék dolog.

Dejszen a statutum ily bolondot nem is mond. Azt rendeli, hogy a denárok készüljenek $10\frac{2}{3}$ próbás ezüsből (tertiac combustionis, az az $\frac{2}{3}$ finomságu fémből) és egy márka finom ezüsből daraboljanak 12 pensát, az az $40 \times 12 = 480$ darabot, a minek az a természetes következménye, hogy egy márka ötvezett $\frac{2}{3}$ finomságu ezüsből 8 pensa vagy 40×8 darab azaz 320 darab lesz, a mely csakugyan a mérlegen (in statera) egy márkát fog nyomni, még pedig egy budai márkát, a mely a pénzverdebeli körmőczi márkával tökélyesen azonos; a 480 denár nem nyom egy márkát, hanem mivel $10\frac{2}{3}$ próbás ezüsből vannak, és egy egész márka finom ezüstöt tartalmaznak, a mérlegen $1\frac{1}{2}$ márkát kell, hogy nyomjanak. A bányatulajdonosoknak minden márka finom ezüstért, a melyet a kamarába szállítottak, fizettek 320 denárt, mint beváltási árt, és ez van benne e szókbán: et current pro marca fini argenti in montanis. Igy nyert a kamara minden beváltott márka finom ezüsten $\frac{1}{3}$ márkát mint urburát.

— : et octo pensae ac sedecim denarii pro marca pagamenti — currant et solventur. E szókbán K. egy új márkát lát, a melyet így fejt ki: minden márka finom ezüsthöz oly mennyiségű réz vagy más ásvány (!!) adassék hozzá, hogy a vegyítékből nyolcz pensát és tizenhat denárt vagy is 88 denárt lehessen verni. De hát, édes jó Uram! nem Ön írja vala, hogy egy finom márka 12 pensát ad? Vaj — ugy! hiszen Önnek a pensa 6 denáros garas, aztán a finom márka ad, 72 denárt, a ve-

gyített 88 dénárt, és ezt úgy fejezi ki a statutum, hogy 8 garas és 16 dénár, dejszen $6 \times 8 = 48$ ehhez 16 adva még csak 64; honnan veszi a 88-at? Ugyanabból a tudományból, a melyből a többit! És ezt se szerző, se a tudós két bíráló nem vette észre. Nekik elég volt látni, hogy K. eredeti okleveleket idéz.

A marca pagamenti, a melyről itt szól a rendelet, nem suly szerint való márka, hanem számításbeli. Nem egyéb ez, mint egy külön beváltási ár oly ezüstért, a mely már egyszer fel volt dolgozva, akár pénzzé, akár egyébbé, mert ezt a pagament ezüstöt a kamarában mindig jobban fizették, a minek meg is van a maga természetes és észszerű oka. Nincs tehát különböző márka, hanem csak egy, a marca Budensis, a mely Magyarországon mindenütt törvényes standard fém súly volt, és nyomott, a mint már most egész bizonyossággal állíthatjuk 247.542 grammot; ha két ily márkát egy márka rézzel elegyítették, lett belőle 3 márka tertiae combustionis, és e márkák mindenike adott 320 denárt, a három együtt 960 denárt, remedium volt a három márkára 1 — 2 dénár súlyban.

(Folytatjuk).

Sophocles a magyar irodalomban.

(Folytatás.)

Szücs Dániellel csaknem egy időben lép fel, mint negyedik a sorban, Szabó Károly, jelenleg ismert nevű történetírónk és könyvésziünk, ki 1846-ban „Oedipus a király“ fordítását nyújtotta be a Kisfaludy Társaságnak.

E fordításról az Évlapok VII. kötetének XXI. lapján a bírálók — Schedius és Székács — jelentése alapján a következőt olvassuk: „Szabó Károly művét költői ihlettség, világosság, könynyűség és simaság tüntetik ki, de a hang gyakran még ellenkezésben állván a görög sajtósággal, e fordítmány jelen alakjában ugyan el nem fogadtatott, de készítőjét, kitől fiataltsága mellett a társaság kitünőt vár, felszólítá, maradna meg e pályán, s igyekeznék különösen a görög életet behatóbb tanulmány tárgyává tenni.“¹⁾

Tíz év mulva, tehát Horatius nonum prematur in annumnak teljes megtartásával, mégis megjelent az „Oedipusz király“ még pedig „egészen újra átdolgozva“ a nagy-kőrösi ev. ref. főgymnasium 1856/7. évi programjában és abból lenyomva külön is.²⁾

E tíz év alatt sok történt! Fordítónk Euripidesnek két Iphigeniajával szerencsésebb volt, s azok a Kisfaludy-Társaságtól kiadott „Hellen könyvtár“ V. VI. kötetében megjelentek

¹⁾ L. Magyar Szépirodalmi Szemle 1847, II. 209. „mely elevenen érezte, hogy e fiatal hellenistáknak irodalmunkban szép jövője készül.“

²⁾ Kecskeméten (Szilády Károlynál) 1857. kis 8-rét, 88 lap.